

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ВОЛИНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ЛЕСІ УКРАЇНКИ
Факультет психології
Кафедра практичної психології та психодіагностики**

Людмила Магдисюк

Методичні рекомендації до курсу

«Психотехнології в роботі з дітьми та дорослими»

підготовки Бакалаврів

спеціальності 053 Психологія

освітньо-професійної програми Практична психологія

Луцьк – 2023

УДК 159.98(072)
М 12

*Рекомендовано до друку науково-методичною радою
Волинського національного університету імені Лесі Українки
(протокол № 6 від 15 лютого 2023 р.)*

Рецензенти:

Пастрик Т. В. – кандидат психологічних наук, доцент, ректор КЗВО «Волинський медичний інститут» Волинської обласної ради;

Грицюк І. М. – кандидат психологічних наук, доцент кафедри практичної психології та психодіагностики Волинського національного університету імені Лесі Українки.

Магдисюк Л. І. Методичні рекомендації до курсу «Психотехнології в роботі з дітьми та дорослими» / Людмила Іванівна Магдисюк. Луцьк. 2023. 32 с.

У методичних рекомендаціях до курсу «Психотехнології в роботі з дітьми та дорослими» викладено мету вивчення дисципліни, загальні вимоги до підготовки студентів, представлений опис навчального курсу, тематичні огляди змістових модулів, плани лекційних, практичних та лабораторних занять, питання для самостійної та індивідуальної роботи, питання для підготовки до екзамену, перелік літературних джерел та Інтернет-ресурсів, рекомендованих до опрацювання, а також модульні контрольні роботи із предмету.

Методичні вказівки рекомендуються студентам факультету психології спеціальностей «Практична психологія» кваліфікаційного рівня «Бакалавр» і повністю відповідають навчальній програмі з дисципліни.

УДК 159.98(072)

© ВНУ імені Лесі Українки, 2023
© Магдисюк Л. І. 2023

ЗМІСТ

1. ОПИС НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ	4
2. АНОТАЦІЯ КУРСУ	4
3. КОМПЕТЕНЦІЇ	5
4. ІНФОРМАЦІЙНИЙ ОБСЯГ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ	6
5. ЗАВДАННЯ ДЛЯ САМОСТІЙНОГО ОПРАЦЮВАННЯ	8
6. ВИДИ (ФОРМИ) ІНДИВІДУАЛЬНИХ НАУКОВО-ДОСЛІДНИХ ЗАВДАНЬ (ІНДЗ)	9
7. ШКАЛА ОЦІНЮВАННЯ	16
8. РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА	10
9. ПЕРЕЛІК ПИТАНЬ ДО ЕКЗАМЕНУ	14
10. ДОДАТКИ	16

I. Опис навчальної дисципліни

Таблиця 1

Найменування показників	Освітньо-професійна програма, освітній ступінь	Характеристика навчальної дисципліни
Денна форма навчання	05 Соціальні та поведінкові науки, 053 Психологія Практична психологія бакалавр	Професійна
Кількість годин/кредитів, <u>150/ 5</u>		Рік навчання <u>4</u>
		Семестр <u>7</u>
		Лекції <u>28</u> год.
ІНДЗ: <u>€</u>		Практичні (семінарські) <u>26</u> год.
		Самостійна робота <u>88</u> год.
		Консультації <u>8</u> год.
	Форма контролю: екзамен	
Мова навчання		українська

2. Інформація про викладача:

ППП Магдисюк Людмила Іванівна

Науковий ступінь кандидат психологічних наук

Вчене звання доцент

Посада доцент кафедри практичної та клінічної психології

Контактна інформація: мобільний телефон +380665201640;

електронна адреса magdisyukl@ukr.net

Дні занять <http://194.44.187.20/cgi-bin/timetable.cgi?n=700>

Консультації з навчальної дисципліни проводяться протягом семестру щовівторка з 15.00 до 16.00 в кабінеті № 202. В разі додаткової потреби здобувача в консультації час погоджується з викладачем.

3. Опис дисципліни

1. **Анотація курсу** Навчальна дисципліна «Психотехнології в роботі з дітьми та дорослими», як необхідна складова професійної підготовки майбутніх практичних психологів, є однією з основних форм практичного застосування професійних можливостей психолога шляхом ознайомлення студентів з різними психотехнологіями, методами арт-терапії, вміння розпізнавати індивідуально-психологічні особливості клієнта; здійснювати психотерапевтичну та консультативну роботу з використанням психотехнік та

арттерапевтичних методів.

2. **Пререквізити:** загальна психологія, основи практичної психології, психологічне консультування, психотерапія.

3. **Постреквізити:** арттерапія в роботі з дітьми та дорослими, сімейне консультування та терапія.

4. **Мета і завдання навчальної дисципліни:** викладання професійної дисципліни передбачає ознайомлення студентів з широким колом теоретико-методологічних питань та оволодіння практичними навиками щодо особливостей використання психотехнологій, методів арттерапії, їх метою, основними завданнями та предметом вивчення, ознайомлення з терапевтичним потенціалом зображувального мистецтва у лікувально-реабілітаційній роботі та при психологічній корекції в роботі практичного психолога з дітьми та дорослими. Завдання курсу полягає у вивченні сутності психологічної допомоги психотехнологіями, методами арттерапії, вивчення умов та ситуації, які передбачають застосування методів арттерапії в практиці психологічного консультування в роботі з дітьми та дорослими.

4. Результати навчання (Компетентності)

У студентів у процесі вивчення дисципліни мають бути сформовані наступні компетентності:

Загальні компетентності:

ЗК1. Здатність застосовувати знання у практичних ситуаціях.

ЗК2. Знання та розуміння предметної області та розуміння професійної діяльності.

ЗК8. Навички міжособистісної взаємодії.

ЗК-12. Здатність планувати та керувати часом.

Спеціальні (фахові) компетентності:

СК7. Здатність аналізувати та систематизувати одержані результати, формулювати аргументовані висновки та рекомендації.

СК8. Здатність організовувати та надавати психологічну допомогу (індивідуальну та групову).

СК9. Здатність здійснювати просвітницьку та психопрофілактичну відповідно до запиту.

СК11. Здатність дотримуватися норм професійної етики.

СК-14. Здатність до досягнення необхідних стандартів знань та умінь з психології для продовження навчання на наступному рівні вищої освіти.

СК-15. Здатність до розроблення концептуальних та інноваційних проектних рішень з планування психологічної діяльності (супроводу).

Програмні результати навчання:

ПР3. Здійснювати пошук інформації з різних джерел, у т.ч. з використанням інформаційно-комунікаційних технологій, для вирішення професійних завдань.

ПР4. Обґрунтовувати власну позицію, робити самостійні висновки за результатами власних досліджень і аналізу літературних джерел.

ПР5. Обирати та застосовувати валідний і надійний психодіагностичний інструментарій (тести, опитувальники, проєктивні методики тощо) психологічного дослідження та технології психологічної допомоги.

ПР6. Формулювати мету, завдання дослідження, володіти навичками збору первинного матеріалу, дотримуватися процедури дослідження.

ПР7. Рефлексувати та критично оцінювати достовірність одержаних результатів психологічного дослідження, формулювати аргументовані висновки.

ПР10. Формулювати думку логічно, доступно, дискутувати, обстоювати власну позицію, модифікувати висловлювання відповідно до культуральних особливостей співрозмовника.

ПР11. Складати та реалізовувати план консультативного процесу з урахуванням специфіки запиту та індивідуальних особливостей клієнта, забезпечувати ефективність власних дій.

ПР12. Складати та реалізовувати програму психопрофілактичних та просвітницьких дій, заходів психологічної допомоги у формі лекцій, бесід, круглих столів, ігор, тренінгів, тощо, відповідно до вимог замовника.

ПР13. Взаємодіяти, вступати у комунікацію, бути зрозумілим, толерантно ставитися до осіб, що мають інші культуральні чи гендерно-вікові відмінності.

ПР14. Ефективно виконувати різні ролі у команді у процесі вирішення фахових завдань, у тому числі демонструвати лідерські якості.

ПР15. Відповідально ставитися до професійного самовдосконалення, навчання та саморозвитку.

ПР16. Знати, розуміти та дотримуватися етичних принципів професійної діяльності психолога.

ПР17. Демонструвати соціально відповідальну та свідому поведінку, слідувати гуманістичним та демократичним цінностям у професійній та громадській діяльності.

5. Структура навчальної дисципліни

Таблиця 2

Назви змістових модулів і тем	Усього	лек.	практ.	сам. роб.	конс.	бали
Змістовий модуль 1. Теоретичні основи сучасних інтегративних психотехнологій						
Тема 1. Сучасні інтегративні психотехнології в діяльності практичного психолога.	7	1	1	4	1	
Тема 2. Методологія застосування сучасних інтегративних психотехнологій.	6	1	1	4		
Тема 3. Креативні технології в сучасному організаційному та особистісному консультуванні.	6	1	1	4		

Тема 4. Сучасні психотехнології роботи з міжособистісним конфліктом.	7	1	1	4	1	
Тема 5. Створення технологій кризового консультування.	7	1	1	4	1	
Тема 6. Стильові особливості пізнавальної діяльності психолога-практика.	7	2	1	4		
Тема 7. Види і зміст сучасних інтегративних психотехнологій	6	1	1	4		
Тема 8. Сучасні технології самопроектування особистості.	7	2	1	4		
Тема 9. Сучасні технології супроводу психологічних послуг.	7	1	1	4	1	
Тема 10. Психотехнології психологічного супроводу дітей з особливими потребами.	7	1	2	4		
Тема 11. Методики та технології психологічного супроводу сімей, які виховують дітей з особливими потребами.	8	2	2	4		
Усього за змістовним модулем 1	75	14	13	44	4	13
Змістовий модуль 2. Практичні основи сучасних психологічних технологій						
Тема 12. Теоретико-методологічні основи застосування методів арттерапії.	6	1	1	4		
Тема 13. Основні форми арттерапевтичної роботи	7	2	1	4		
Тема 14. Арттерапевтичний інструментарій.	6	1	1	4		
Тема 15. Ізотерапія.	6	1	1	4		
Тема 16. Використання арттехнік в практиці казкотерапії.	6	1	1	4		
Тема 17. Метод мандалотерапії.	7	1	1	4	1	
Тема 18. Арттехніки роботи з піском, глиною та іншими пластичними матеріалами.	7	1	1	4	1	
Тема 19. Арттехніки роботи з природними та синтетичними матеріалами.	7	1	1	4	1	
Тема 20. Лялькотерапія як метод арттерапії.	8	2	1	4	1	
Тема 21. Фототерапія. Бібліотерапія. Віршотерапія.	7	1	2	4		
Тема 22. Танцювальні психотехніки. Музикотерапія.	8	2	2	4		
Усього за змістовним модулем 2	75	14	13	44	4	13
Види підсумкових робіт						Бал
Модульна контрольна робота (МКР)						60

ІНДЗ						10
Інше (дискусії, реферат)						4
Всього годин/ Балів	150	28	26	88	8	100

6. Завдання для самостійного опрацювання:

1. Інноваційні тренінгові технології.
2. Інтегративні психотехнології.
3. Супервізія у контексті застосуванні нових психологічних технологій.
4. Методологічні помилки при конструюванні психологічних технологій.
5. Експертна оцінка психотехнологій.
6. Клієнтські технології.
7. Тренерські технології.
8. Психотехніки невербальної комунікації.
9. Програмування психологічних технологій.
10. Трансформаційні ігри як сучасна психотехнологія.
11. Арт-коучінг лідерства у сім'ї та бізнесі.
12. Теорії ігор та їх застосування у психологічній практиці.
13. Психотехнології розвитку цільової спрямованості особистості підлітків у процесі туристичної діяльності.
14. Психотехнології дослідження образу сім'ї у різних культурах.
15. Психотехнології забезпечення розвитку моральності особистості.
16. Психотехнології конструювання психологічного простору особистості.
17. Психотехнології особистісної безпеки.
18. Психологічні технології розвитку суверенності особистості.
19. Психологічні технології розвитку фінансової грамотності школяра.
20. Психологічні технології розвитку економічної культури особистості.
21. Теоретико-методологічні засади тренінгових технологій.
22. Психотехнології конструювання сприятливої соціальної ситуації клієнта за наступними вимірами: психологічним, соціально-психологічним, духовним.
23. Психотехнології розвитку підприємливості особистості.
24. Психологічні технології управління інноваціями.
25. Психологічні технології захисту від маніпулятивних впливів.
26. Психотехнології розкриття ресурсів особистості.
27. Психотехнології прийняття самостійних рішень.
28. Психотехнології економічної соціалізації сучасної молоді.
29. Психотехнології медіації.
30. Сучасні технології обробки первинних психодіагностичних даних.
31. Методологія застосування сучасних інтегративних психотехнологій.
32. Алгоритм побудови сучасних інтегративних психотехнологій.
33. Креативні технології в сучасному організаційному та особистісному консультуванні.
34. Технології роботи з кризовими станами психіки.

35. Психотехнології пропрацювання конфліктів у різних контекстах: тренінг командоутворення, продаж, переговорів, сімейних відносин, лідерства, особистісного зростання.

36. Складові психотехнології: мета та завдання; стратегія; тактики; алгоритми моделювання.

37. Психологічні особливості та вікові можливості самопроєктування особистості.

38. Сензитивні періоди самопроєктування власної особистості.

39. Самопроєктування у різних сферах життєдіяльності.

40. Власні проєкти у сфері самоздійснення.

41. Наратив як продуктивний методологічний інструментарій, що дозволяє моделювати взаємодію семіотичних і комунікативних процесів.

42. Сучасні технології супроводу психологічних послуг.

43. Основні вимоги до використання сучасних психотехнологій.

7. ВИДИ (ФОРМИ) ІНДИВІДУАЛЬНИХ НАУКОВО-ДОСЛІДНИХ ЗАВДАНЬ (ІНДЗ)

Підготувати презентації із висвітленням питань практичних занять.

Підготувати презентації із висвітленням питань для самостійного опрацювання.

Підготувати реферат на одну із запропонованих тем для самостійного опрацювання.

1. Вправи, спрямовані на знайомство учасників.

2. Ігри, спрямовані на згуртування групи.

3. Вправи, орієнтовані на зняття напруги.

4. Ігри, спрямовані на організацію дискусій.

5. Сюжетно-рольові ігри.

6. Медитативні техніки.

7. Методи арттерапії.

8. Методи невербальної активності.

9. Вправи поведінкового тренінгу.

10. Психодраматичні вправи.

11. Вправи на завершення роботи.

12. Трансформаційні ігри.

13. Казкотерапія як психотехніка.

14. Символогія.

15. Міфотворчість.

16. Наратив у самопроєктуванні особистості.

17. Сучасні інноваційні тренінгові психотехнології.

18. Сугестивні техніки.

19. Трансгенераційні техніки.

20. Екзистенційні техніки.

8. Політика оцінювання

Політика викладача щодо студента: відвідування занять є обов'язковим. За умови відвідування та якісної підготовки до занять студент може набрати максимальну кількість балів поточного оцінювання. За наявності об'єктивних причин (відрадження, стажування, хвороба тощо) студент може перездати

тему курсу, навчатися он-лайн. За бажанням підвищити рейтинг, студент може добрати бали, виконавши певний вид робіт

Політика щодо академічної доброчесності: Списування під час модульних контрольних робіт заборонене. Письмові роботи студента обов'язково проходять перевірку на наявність плагіату (допускається не більше 20 % текстових запозичень).

Політика щодо дедлайнів та перескладання: Максимально оцінюється робота студента на занятті (за умови успішної відповіді). За наявності об'єктивних причин (відрадження, стажування, хвороба тощо) студент може перездати тему курсу

9. Підсумковий контроль

Формою підсумкового контролю є екзамен. У випадку незадовільної підсумкової оцінки, або за бажанням підвищити рейтинг, студент може добрати бали, виконавши певний вид робіт (наприклад, здати одну із тем, або перездати якусь тему, написавши підсумковий тест тощо). Екзамен відбувається у формі усного опитування. Студент може не складати екзамен, якщо за результатами поточного оцінювання та модульної контрольної роботи набирає 75 і більше балів.

10. РОЗПОДІЛ БАЛІВ ТА КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ

Таблиця 3

Оцінка в балах	Лінгвістична оцінка	Оцінка за шкалою ECTS	
		оцінка	пояснення
90–100	Відмінно	A	відмінне виконання
82–89	Дуже добре	B	вище середнього рівня
75–81	Добре	C	загалом хороша робота
67–74	Задовільно	D	непогано
60–66	Достатньо	E	виконання відповідає мінімальним критеріям
1–59	Незадовільно	Fx	Необхідне перескладання

11. Рекомендована література та інтернет-ресурси:

Основна література

1. Алексінцева Т. Взаємодія мистецтв як ефективний засіб музичної освіти». Педагогічний часопис Волині. 2016. № 3. С. 11-14.

2. Алексінцева Т. Проблема становлення артпедагогіки як інноваційної технології в країнах Європи та США. Педагогічний часопис Волині. 2016. № 2.
3. Алексінцева Т., Пріма Р. Артпедагогіка як наукове поняття: аспекти сутнісної характеристики. *Вісник Черкаського Університету*. 2016. № 1. Серія: Педагогічні науки. С. 5-8.
4. Антонєць М. Лялькотерапія як один з методів виховання духовних пріоритетів у дитини. *Простір арт-терапії*: Зб. наук. ст. Київ: «Золоті ворота», 2010. Вип. 2 (8). С. 67 – 73.
5. Вірна Ж. П. Мотиваційно-сміслова регуляція у професіоналізації психолога: Луцьк: РРВ «Вежа» Волин. держ. ун-ту ім. Лесі Українки, 2003. 320с.
6. Замелюк М. І., Магдисюк Л. І., Ольхова Н. В. Арт-терапія як засіб творчої самореалізації особистості. *Психологія: реальність і перспективи*. Рівне: РДГУ, 2018. С. 50–57.
7. Замелюк М. Створення ігрового простору для дітей дошкільного віку: теоретичний аспект. Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Серія: педагогіка і психологія. 2021. № 66. С. 34-38.
8. Замелюк М., Беспарточна О. Особливості казкотворчого процесу у системі «вихователь-дитина-батьки». Освіта та розвиток обдарованої особистості. 2021. № 2 (81). II квартал. С.76-80.
9. Замелюк М.І. Використання інноваційних педагогічних технологій у викладанні курсу «Етнопедагогіка дитинства. Сімейна педагогіка». Педагогіка ХХІ століття: сучасний стан та тенденції розвитку : колективна монографія : у 2 ч. Ч. 1 / відп. за випуск О. Є. Карпенко. Львів-Торунь : Ліга-Прес, 2021. С.112-141.
10. Замелюк М.І. Казкотерапія як інноваційна здоров'язбережувальна технологія у просторі сучасного дошкільного закладу. Науковий вісник Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки. Серія: Педагогічні науки. Луцьк, 2017. № 2/35. С. 14-19.
11. Замелюк М.І., Міліщук С.О. Арт-педагогіка як засіб розвитку творчої уяви у дітей дошкільного віку. Молодий вчений. 2018. №12.1 (64.1) грудень. С. 50-55.
12. Замелюк Марія Арт-педагогіка як інноваційна освітня технологія. Психолого-педагогічна допомога особистості засобами арттерапії: міжнародна колективна монографія / за заг. ред. Т.А. Ткачук, Н.О. Бочаріна / Переяслав (Київ. обл.) : Домбровська Я. М., 2020. 237 с. С.99-109.
13. Зинкевич-Евстегнеева, Грабенко Т.М. Чудеса на песке. Практикум по песочной терапии. Санкт-Петербург: Речь, 2010. 340 с.
14. Катренко М. В. Артпедагогіка як засіб творчої діяльності студентів у фізичному вихованні: дис. ... канд. пед. наук: спец. 13.00.04. Ставрополь, 2011. 176 с.
15. Левковець Л. Використання арт-терапії в роботі з дітьми. Авторська арт-терапевтична методика «Я – скарб». *Простір арт-терапії*: Зб. наук. ст. / УМО,

ГО «Арт-терапевтична асоціація»; Редкол.: Лушин П.В., Чупріков А.П. та ін. К.: «Золоті ворота», 2010. Вип. 1 (7). С. 4-11

16. Лепетченко М. В. Особливості й значення впливу казки на формування творчих проявів дітей дошкільного віку із порушеннями мовлення. Актуальні питання корекційної освіти (педагогічні науки). Збірник наукових праць / за ред. В. М. Синьова, О. В. Гаврилова. Вип. II. Кам'янець-Подільський: ПП Медобори 2006, 2011. С. 112-121

17. Луньова А. О., Крамаревич О. В. Проективна методика «Баранчик у пляшці» [Електронний ресурс] – режим доступу: <https://dytpsyholog.com/2015/03/05/%D0%BF%D1%80%D0%BE%D0%B5%D0%BA%D1%82%D0%B8%D0%B2%D0%BD%D0%B0%D0%BC%D0%B5%D1%82%D0%BE%D0%B4%D0%B8%D0%BA%D0%B0%D0%B1%D0%B0%D1%80%D0%B0%D0%BD%D1%87%D0%B8%D0%BA%D1%83%20%D0%BF%D0%BB%D1%8F%D1%88/>

18. Магдисюк Л. І. В. Мистецтво арт-терапії у роботі з дітьми дошкільного віку. *Науковий Вісник МДУ. Серія «Педагогіка та психологія»*, Том 7, № 2, 2021, с. 1-7.

19. Магдисюк Л. І. Діагностика та корекція якості життя особистості методами арттерапії (колаж). *Herald pedagogiki. Nauka i Praktyka* # 61 (11/2020): Wydawca: Sp. z o.o. «Diamond trading tour». 2020. S. 54-56.

20. Магдисюк Л. І. Методичні рекомендації до курсу «Арттерапія в роботі з дітьми та дорослими». Луцьк: Вежа-Друк, 2021. 24 с.

21. Магдисюк Л. І. Психологічна корекція особистісної сфери підлітків та молоді. *Освіта та розвиток обдарованої особистості: щоквартальний науково-методичний журнал*. Київ: Інститут обдарованої дитини НАПН України. 2019. № 2 (73), II квартал. С. 64-72.

22. Магдисюк Л. І. Психологічні технології та сучасні технології навчання в роботі психолога, педагога з обдарованими дітьми. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах*. Запоріжжя: КПУ. 2021. № 76. Т. 1. С. 120-130.

23. Магдисюк Л. І., Ковальчук Л. І., Павлова Б. В. Психологічно-профілактична корекція адикцій у дітей старшого дошкільного та молодшого шкільного віку (комп'ютерна залежність). *Освіта та розвиток обдарованої особистості*. Київ: Інститут обдарованої дитини НАПН України. 2020. № 3 (78), III квартал. С. 82-89.

24. Магдисюк Л. І., Федоренко Р. П., Замелюк М. І. Казкотерапія в психологічному консультуванні дітей та дорослих: навч. посіб. Луцьк: Вежа-Друк, 2019. 152 с.

25. Магдисюк Л. І., Федоренко Р. П., Замелюк М. І. Казкотерапія в психологічному консультуванні дітей та дорослих: навч. посіб. Луцьк: Вежа-Друк, 2019. 152 с.

26. Магдисюк Л., Хлівна О., Дучимінська Т. Арттерапевтичний підхід в роботі практичного психолога зі страхом майбутнього в осіб похилого віку. *Психолого-педагогічна допомога особистості засобами арттерапії:*

- міжнародна колективна моногр.* Переяслав: Домбровська Я.М., 2020. С.160-173.
27. Мілютіна К. Самодопомога: Практикум для психолога. Київ: Шк. світ, 2007. 128 с.
  28. Чепелева Н.В., Смульсон М.Л., Шиловська О. М., Гуцол С. Ю. Наративні психотехнології. Київ: Главник, 2007. 144с.
  29. Яценко Т. С. Психологічні основи групової психокорекції. Київ: Либідь, 1996.
  30. Arteterapia: podręcznik / pod red. Cathy A. Malchiodi ; [przekł. Emilia Bochenek]. Gdańsk : Harmonia Universalis, 2014. 575, s.
  31. Banach-Kaźmierczak, A. : Spotkania ze sztuką szansą na lepsze życie. «Meritum». 2 011, nr 1, s. 64-67.
  32. Chyłkiewicz, J. : Ruszaj w tango! «Newsweek Polska». 2011, nr 1, s. 62-65.
  33. Czerwonka, D. : Znaczenie arteterapii w pracy z dziećmi. «Wychowanie na co Dzień». 2011, nr 12, s. 31-35.
  34. Florczykiewicz, J. : Działania arteterapeutyczne w resocjalizacji. «Opieka, Wychowanie, Terapia». 2010, nr 1/2, s. 49-55.
  35. Gładyszewska-Cylulko, J. : Arteterapia w pracy pedagoga : teoretyczne i praktyczne podstawy terapii przez sztukę. Kraków : Oficyna Wydawnicza «Impuls», 2011. 134 s.
  36. Handford, O.: Bajka w twórczym rozwoju i arteterapii / Olga Handford, Wiesław Karolak. -Łódź: Wydawnictwo Wyższej Szkoły HumanistycznoEkonomicznej, 2007. 156 s.
  37. Zamelyuk M., Mahdysiuk L. The Mastery of Art Therapy in Working with Preschool Children. Scientific Bulletin of Mukachevo State University. Series «Pedagogy and Psychology». 2021. Vol. 7, No 2. P. 79-85.

Інформаційні (інтернет) ресурси.

<http://psylib.kiev.ua>.
<http://flogiston.ru/library>
<http://www.psychology.ru/Library>.
<http://psychology.net.ru/articles>.
<http://psyberia.ru>
<http://www.i-u.ru/biblio/default.aspx>
<http://go2bsu.narod.ru/libr/index.htm>
<http://scitylibrary.h11.ru/Library.htm>
<http://scitylibrary.h11.ru/Library.htm>
<http://www.humanities.edu.ru>
<http://www.portalus.ru>
<http://azps.ru> <http://www.psyche.ru>
<http://www.psycho.ru>
<http://www.voppsy.ru>
<http://psyjournal.ru/>

12. ПЕРЕЛІК ПИТАНЬ, ЩО ВІНОСЯТЬСЯ НА ЕКЗАМЕН

1. Експертна оцінка психотехнологій.
2. Інтегративні психотехнології.
3. Супервізія у контексті застосуванні нових психологічних технологій.
4. Методологічні помилки при конструюванні психологічних технологій.
5. Інноваційні тренінгові технології.
6. Клієнтські технології.
7. Тренерські технології.
8. Психотехніки невербальної комунікації.
9. Програмування психологічних технологій.
10. Трансформаційні ігри як сучасна психотехнологія.
11. Арт-коучінг лідерства у сім'ї та бізнесі.
12. Теорії ігор та їх застосування у психологічній практиці.
13. Психотехнології розвитку цільової спрямованості особистості підлітків у процесі туристичної діяльності.
14. Психотехнології дослідження образу сім'ї у різних культурах.
15. Психотехнології забезпечення розвитку моральності особистості.
16. Психотехнології конструювання психологічного простору особистості.
17. Психотехнології особистісної безпеки.
18. Психологічні технології розвитку суверенності особистості.
19. Психологічні технології розвитку фінансової грамотності школяра.
20. Психологічні технології розвитку економічної культури особистості.
21. Теоретико-методологічні засади тренінгових технологій.
22. Психотехнології конструювання сприятливої соціальної ситуації клієнта за наступними вимірами: психологічним, соціально-психологічним, духовним.
23. Психотехнології розвитку підприємливості особистості.
24. Психологічні технології управління інноваціями.
25. Психологічні технології захисту від маніпулятивних впливів.
26. Психотехнології розкриття ресурсів особистості.
27. Психотехнології прийняття самостійних рішень.
28. Психотехнології економічної соціалізації сучасної молоді.
29. Психотехнології медіації.
30. Сучасні технології обробки первинних психодіагностичних даних.
31. Методологія застосування сучасних інтегративних психотехнологій.
32. Алгоритм побудови сучасних інтегративних психотехнологій.
33. Креативні технології в сучасному організаційному та особистісному консультуванні.
34. Технології роботи з кризовими станами психіки.
35. Психотехнології пропрацювання конфліктів у різних контекстах: тренінг командоутворення, продаж, переговори, сімейних відносин, лідерства, особистісного зростання.
36. Складові психотехнології: мета та завдання; стратегія; тактики;

алгоритми моделювання.

37. Психологічні особливості та вікові можливості самопроектування особистості.

38. Сензитивні періоди самопроектування власної особистості.

39. Самопроектування у різних сферах життєдіяльності.

40. Власні проекти у сфері самоздійснення.

41. Наратив як продуктивний методологічний інструментарій, що дозволяє моделювати взаємодію семіотичних і комунікативних процесів.

42. Сучасні технології супроводу психологічних послуг.

43. Основні вимоги до використання сучасних психотехнологій.

44. Історія розвитку арттерапії.

45. Вимоги до особистості арттерапевта.

46. Структура арт-терапевтичного заняття (2 год).

47. Принципи арттерапії.

48. Структуровані та неструктуровані види занять.

49. Малюнок на задану тему.

50. Спонтанний малюнок.

51. Терапевтична робота та розвиток творчості.

52. Робота з малюнком.

53. Психологічні малюнкові тести. Правила роботи.

54. Побудова особистої мандали.

55. Бібліотерапія. Віршотерапія.

56. Танцювальні психотехніки. Музикотерапія.

57. Механізми подолання психологічних проблем через перенесення проблем на маску.

58. Моніторинг фізичного стану за допомогою кататимних образів на піску.

59. Проективні малюнкові методи.

60. Символізм кольору. Кольорова карта для арттерапії.

61. Види арттерапії: ізотерапія, лялькотерапія, казкотерапія, фототерапія, музикотерапія, мандалотерапія тощо.

62. Індивідуальна та групова арттерапія.

63. Загальні принципи використання природних та синтетичних матеріалів.

64. Форми, завдання, функції та техніки лялькотерапії.

65. Робота з глиною, пластиліном. Принципи ліплення.

66. Тілесно-орієнтована терапія.

67. Сучасні інтегративні психотехнології в діяльності практичного психолога.

68. Психотехнології психологічного супроводу дітей з особливими потребами.

69. Методики та технології психологічного супроводу сімей, які виховують дітей з особливими потребами.

70. Психотехнології ігрової психотерапії та психокорекції.

Створення персональної колірної карти людини
(З книги Олени Тараріної «Глибинна арт-терапія»)

Використовується для формування базового розуміння у терапевта і у клієнта ключових колірних асоціацій, що виникають в процесі створення ними різноманітних творчих робіт і просторів з використанням потенціалу кольоротерапії.

Інструкція. Покладіть аркуш паперу формату А4 горизонтально, розділіть його на вісім рівних частин. Простим олівцем пронумеруйте за годинниковою стрілкою від першого до восьмого всі квадрати ледь помітними цифрами.

Покажіть по порядку в кольорі кожне з названих терапевтом почуттів лініями або кольоровими плямами. Намагайтеся уникати конкретних зображень.

Лінії можуть бути прямими, зигзагоподібними, хвилястими, косими, пунктирними, переривчастими і тощо. Найкраще кожне почуття зображати одним або двома кольорами.

Набір емоцій (почуттів):

- 1) радість;
- 2) страх;
- 3) розвиток;
- 4) роздратування;
- 5) напруга;
- 6) біль;
- 7) внутрішня сила;
- 8) образа.

Клієнту пропонується зобразити всі запропоновані емоції, можна додати ще дві позиції:

любов і пошук або дослідження, інтерес. Далі при аналізі всіх арт-продуктів клієнта ми можемо спиратися на цю індивідуальну колірну карту, як на індикатор кольородіагностичного асоціативного ряду конкретної людини. Наш багаторічний досвід застосування колірної персональної карти доводить, що дані, отримані при її використанні, дозволяють отримати доступ до дуже глибинних пластів чуттєвих образів клієнта.

Арт-терапевтична вправа для дітей «Це Я!»
(Мочалова Надія по Стреж Л.)

Мета: актуалізація уявлень дитини про себе.

Дитині видається картонний силует людини.

Педагог: Подивися, будь ласка, на цю ляльку. Як ти думаєш, це хлопчик чи дівчинка? Я прошу тебе прикрасити цю ляльку так, щоб коли ти закінчиш, то змігла б сказати: «Це Я!»

Дитині для оформлення ляльки на вибір пропонуються воскові крейди (кольорові олівці) або кольоровий папір, ножиці, клей. Можна використовувати

все, що дитині захочеться.

Після того, як лялька готова, педагог пропонує дитині взяти ляльку в руки і від її особи відповідати на питання:

- Як тебе звати?
- Скільки тобі років?
- Ти ходиш в дитячий сад?
- Чи є у тебе там друзі?
- Що ти любиш найбільше робити в дитячому саду?
- А що любиш взагалі?
- Що не любиш?
- Про що ти мрієш? І що тобі потрібно, щоб здійснити цю мрію?

Діалог ляльки і педагога фіксується на диктофон.

Пояснення: силуети заготовлюються заздалегідь за кількістю учасників, відповідно до статі.

Перелік питань приблизний і може варіюватися в залежності від тих проблемних зон, які виникнуть при взаємодії з дитиною.

Дана вправа допомагає відстежити:

1. Темп діяльності дитини.
2. Уміння зосередитися на завданні.
3. Вибір способів вирішення проблем (легкий спосіб, складний, самостійний, із залученням дорослого та ін.)
4. Проблемні зони у взаєминах в дитячому саду.
5. Особистісну спрямованість: на себе, на соціум, на схвалення, на задоволення особистих бажань та ін.

Після закінчення вправи педагог дякує дитини і її ляльці за роботу і цікаву розповідь. Потім дитина може залишити ляльку в кабінеті або забрати з собою. (Саму ляльку фіксуємо на фотоапарат).

Техніка «Водяний салют»

Використовується для зняття напруги, тактильної стимуляції, відреагування емоцій та розвитку уяви. Для неї вам знадобляться акварельні фарби, пензлик та велика ємність з водою. Коли всі інструменти готові, попросіть дитину малювати фарбами на воді та розглядати отримані фігури. Також дану техніку можна використовувати як вступну для роботи з фобіями.

Малювання по вологому аркуші.

Техніка використовується для зняття напруги, тактильної стимуляції та гармонізації емоційного стану. Для виконання техніки вам будуть потрібні акварельні фарби, пензлики, контейнер з водою та губка. Попросіть дитину намочити губкою аркуш паперу та ставити на ньому крапки різних кольорів з допомогою пензлика. Спостереження за розтіканням фарби по вологому листу діє заспокійливо та розвиває уяву дитини.

Штрихи восковими олівцями.

Для роботи потрібні листи картону та воскові олівці. Запропонуйте

дитині в різному темпі (то повільно, то швидко) робити штрихи на картоні. Це допомагає відреагувати напругу та агресивні тенденції, дає емоційну і фізичну стимуляцію.

Вправа «Я – герой»

Проаналізуйте свою біографію. Знайдіть в ній що-небудь героїчне, цінне, хоча б п'ять-шість подій. І постарайтеся вибудувати на них свою біографію. Барвисто розпишіть її в героїчному ракурсі. Закрийте очі і уявіть, що ви знаходитесь у великій кімнаті з двома дзеркалами на протилежних стінах. В одному з них ви бачите своє відображення. Ваш зовнішній вигляд, вираз обличчя, поза - все говорить про крайню міру невпевненості. Ви чуєте, як несміливо і тихо ви вимовляєте слова, а ваш внутрішній голос постійно твердить: «Я гірше всіх!».

Спробуйте абсолютно зі своїм відображенням у дзеркалі і відчуті повне занурення в болото непевності. З кожним вдихом і видихом підсилюйте відчуття страху, тривоги, помисливості. А потім повільно «вийдіть» з дзеркала і відзначте, як ваш образ стає все більш тьмяним і нарешті, гасне зовсім. Ви вже ніколи не повернетесь до нього.

Повільно поверніться, вдивіться в своє відображення в іншому дзеркалі. Ви впевнена в собі людина! Пам'ять підказує три яскраві події вашого життя, коли ви були «на коні». Згадайте звуки, образи, запахи, що супроводжували тоді ваше почуття впевненості. Ваш внутрішній голос прорвався назовні: «Я вірю в себе! Я впевнений в собі!». Червоний стовпчик вашої впевненості піднімається за шкалою градусника і з кожним вашим вдихом і видихом наближається до стоградусної позначки.

Який колір вашої впевненості? Наповніть себе ним. Створіть навколо себе хмару впевненості і оточіть нею своє тіло. Додайте музику впевненості, запахи. Постарайтеся побачити символи, образ вашої впевненості і злийтеся з ним. Уявіть напис, заточений на камінні: «Я впевнений/на в собі!». Глибоко вдихніть і відкрийте очі.

Арт-терапевтична техніка «КВІТКА, ЯКОЮ Я МОГЛА Б СТАТИ»

Мета техніки: самопізнання, пошук напрямків розвитку, зовнішніх і внутрішніх ресурсів.

Матеріали: олівці або фарби, кілька аркушів паперу А4

Інструкція: у кожного з нас є різні соціальні ролі, різні риси характеру, ми різні з різними людьми. Якби у Вас був шанс зробити своє життя ще кращим і цікавішим ніж зараз, якими ви могли б стати?

Намалюйте себе в образі квітки. Уявіть, якою квіткою ви могли б стати? Якщо є бажання, можна намалювати кілька образів, кожен на окремому аркуші. Коли робота буде завершена, дайте відповіді на наступні запитання.

Наступні питання допоможуть Вам краще пізнати образи, які ви намалювали.

1. Назвіть вашу квітку.

2. Розкажіть, яким повинен бути світ навколо, умови, щоб ця квітка виросла і розцвіла.
3. Як довго росте ця квітка.
4. Як часто вона цвіте.
5. Є хтось, хто піклується про цю квітку?
6. Чи подобається цій квітці рости окремо від усіх або їй хочеться бути частиною чогось більшого?
7. Які головні опори, ресурси є у цієї квітки?
8. Які перешкоди пододала квітка, щоб вирости?
9. Що вам найбільше подобається в цій квітці?

Малюноква техніка «Моє життя, як ...»

(Авторка - Ромашкіна Олена)

Інструкція.

1. Зробіть на окремих аркушах серію малюнків. (Підготуйте аркуші формату А4 і А3, фарби, гуаш, олівці). Малюємо те, що відбувається зараз, стан на сьогодні. Малювати в будь-якій послідовності.

- Моє життя, як дорога.
- Моє життя, як ріка.
- Моє життя, як гора.
- Моє життя, як їжа.
- Моє життя, як вогонь.
- Моє життя, як гра.

2. Розкажіть, що ви намалювали?

Що відчуваєте, коли дивитеся на свій малюнок?

Як ці почуття відгукуються в тілі?

Опишіть, що таке для вас символ дороги? (Річки, гори, їжі, вогню, гри).

Працюємо спочатку до кінця з одним малюнком. Людина може описати так: «Дорога для мене-це шлях до мети».

А на малюнку зобразила дорогу, як в казці, з трьома розгалуженнями, типу, наліво підеш, нічого не знайдеш.

Як ви можете пояснити для себе, що відбувається у вашому житті судячи з цього малюнку?

Варіанти відповіді: немає у мене ніякої мети зараз, не знаю, куди мені йти, хоч куди піду, що-небудь втрачу і т.ін. Отже, як співвідноситься ваше переконання про образ з вашим життям, з тим, що відбувається з вами? Або, про що це у вашому житті?

3. Подивіться, зараз на ваш малюнок? Що відчуваєте? Що відбувається в тілі? Чи хочеться що-небудь зафарбувати, прибрати або домальовувати? Якщо так, то даємо малюнок і клієнт вносить бажані для нього зміни. (Потрібно мати наявності білу гуаш). Корекція відбувається в теперішньому часі. Зазвичай після внесення змін до малюнку, навіть невеликої деталі, відбувається швидка внутрішня метаморфоза. Клієнт зафарбував розгалуження від дороги, залишивши центральну, в перспективі зверху намалював дерево і збоку

намалював автозаправку і шашличну.

4. Просимо тепер клієнта розповісти по малюнку, що таке його життя, як дорога (річка, гора, їжа, вогонь, гра)? Наприклад, розповідь може звучати так: «Моє життя - це пряма дорога, асфальтована, не сильно широка, але і не вузька, рух на ній є в обидва боки. Це дорога з одного міста в інше. На ній є місця, де можна заправити автомобіль, перекусити і відпочити. Після цього можна спокійно їхати далі. Мені потрібно туди, де видніється дерево. Там мета моєї поїздки. Я його бачу і мені спокійно і радісно, що до нього залишилося зовсім небагато. У тілі легкість».

(Зверніть увагу на послідовність виконання малюнків і на формат паперу. Що в пріоритеті, визначаємо за символом. Звертаємо увагу на почуття і відчуття в тілі під час бесіди по малюнку. В принципі, хто знайомий з арт-терапевтичними методами, знають, що з цим матеріалом робити для діагностики).

Всім, хто хоч трохи має уявлення про символіку, буде легко провести цю вправу. Інформації про актуальний стан предостатньо.

Несвідоме просто радісно ділиться з вами на зрозумілій йому мові. Корекція відбувається на ваших очах.

Вправа «Автопортрет»

На папері намалюйте себе самого: тільки портрет, по пояс або в повний зріст. Коли малюнок буде готовий, розгляньте його, опишіть зображену на малюнку людину. Подумайте: що б ви хотіли змінити або додати. Домальовуйте відсутні деталі картинки, допишіть бажані якості. Які 3 кроки ви можете зробити у найближчий час для досягнення бажаного образу?

«ПСИХО-ГЕОМЕТРИЧНИЙ ТЕСТ»

У 1978 році фахівець з соціально-психологічної підготовки Сьюзан Деллінгер представила світу свій психо-геометричний тест.

Сьогодні багато роботодавців пропонують пройти його на співбесіді: він вказує на сильні і слабкі сторони людини з великою точністю.

Пам'ятайте, якщо вам запропонують пройти цей тест, будьте впевнені – схвалення вашої кандидатури буде залежати від його результату, а не від хорошого резюме.

Подивіться на ці геометричні фігури

Яка з даних фігур вам більше імпонує?

Виберіть ту, яку асоціюєте з собою, і дивіться на результати:

КВАДРАТ

Працьовитість, і прагнення доводити справу до кінця, завзятість – основні якості Квадратів. Терпіння і витривалість роблять їх кращими фахівцями в своїй галузі. Цьому також сприяє сильна потреба в отриманні нової інформації.

Знання Квадратів систематизовані і розкладені по полицках. Вони не схильні до здогадок, а покладаються лише на свої обчислення і дуже уважні до деталей. Заплановане життя – це їх ідеал. Їм не до душі, коли змінюється

звичний хід подій.

Пристрасть до деталей позбавляє Квадратів оперативності. Акуратність і прихильність до дотримання правил можуть розвинутися до крайності. Крім того, їх раціональність і емоційна сухість заважають швидко налагоджувати контакт з оточуючими.

ТРИКУТНИК

Трикутник – енергійна і сильна особистість. Її характерна особливість – вміння концентруватися на головному. Вони здатні глибоко і швидко аналізувати ситуацію і зосереджуються на суті, не надаючи великого значення деталям.

Це дуже впевнені в собі люди, які хочуть бути у всьому правими. Через потреби управляти поточним станом справ і вирішувати за інших, Трикутник стає особистістю, яка постійно змагається і конкурує з іншими. Вони часто бувають категоричні, не переносять заперечень і насилу визнають свої помилки.

Для них дуже важлива кар'єра, і вони прагнуть до високого статусу. Їх головна негативна риса – сильний егоїзм.

ЗИГЗАГ

Зигзаг – творча особистість. Сильні сторони: хороша інтуїція та абстрактне мислення. Послідовність – це не їх стиль. Вони не зациклюються на деталях, тим самим спрощуючи картину світу. Це дозволяє їм створювати гармонійні образи і в усьому бачити красу. У таких людей сильно розвинене естетичне відчуття.

Зигзаги не можуть працювати там, де є суворі обов'язки. В роботі для них важлива незалежність. Коли Зигзаг знаходиться там, де йому комфортно, він починає працювати, виконуючи своє основне призначення – генерування нових методів роботи та ідей.

Такі люди – ідеалісти. Через це їм властиві наївність та непрактичність. З усіх 5 фігур Зигзаг найбільш схильний до роздратованості. Вони нестримні, що часто заважає їм втілювати свої ідеї в життя.

КОЛО

Перш за все Коло зацікавлений в хороших міжособистісних відносинах. Ці люди дуже доброзичливі. Коло здатний згуртувати колектив і створити міцну сім'ю. Їм властиві підвищена чутливість і сильна емпатія. Вони добре «читають» людей і можуть швидко розпізнати шахрая чи брехуна.

Такі люди націлені на інших людей, а не на справу. Щоб зберегти мир, вони можуть відмовитися від власної позиції, тому що найважче для Круга – вступати в конфлікт. Рішучість таким людям не властива, і вони часто не можуть подати себе так, як хотілося б.

У питаннях моралі і справедливості Коло проявляє завидну твердість. Їхнє мислення заточене на почуття та моральні цінності. Вони прагнуть знайти щось спільне в різних точках зору.

ПРЯМОКУТНИК

Прямокутник – це тимчасова форма особистості. Це люди, які

незадоволені своїм нинішнім способом життя і знаходяться в пошуках кращого становища.

Характерна риса таких людей – непередбачуваність вчинків під час перехідного періоду. Як правило, у них низька самооцінка, і вони шукають щось нове в прагненні стати кращими: це стосується роботи, іміджу і так далі.

Прямокутникам властиві допитливість, щирий інтерес до того, що відбувається і сміливість. Вони відкриті для нових ідей і з легкістю засвоюють все нове. З іншого боку, в перехідний період вони стають легкою здобиччю для маніпуляторів, оскільки вони дуже довірливі.

Казка-тест Луїзи Дюсс «Пташеня»

Ціль: дозволяє виявити ступінь залежності від одного з батьків або від обох разом.

Казка

«У гніздечку на дереві сплять пташки: тато, мама і маленьке пташеня. Раптом налетів сильний вітер, гілка зламалася, і гніздечко падає вниз: всі опинилися на землі. Тато летить і сідає на одну гілку, мама сідає на іншу. Що робить пташеня?»

Типові нормальні відповіді:

- воно теж полетить і сяде на гілку;
- полетить до мами, бо злякалося;
- полетить до тата, бо тато сильний;
- залишиться на землі, бо не вміє літати, але покличе на допомогу, і тато з мамою заберуть його.

Такі відповіді свідчать про те, що дитина має певну самостійність і вміє приймати рішення. Вірить у власні сили, може спиратися на себе навіть у складних ситуаціях.

Відповіді, на які слід звернути увагу:

- залишиться на землі, бо не вміє літати;
- помре під час падіння;
- помре від голоду чи холоду;
- про нього всі забудуть;
- на нього хто-небудь наступить.

Дитина характеризується залежністю від інших людей, в першу чергу своїх батьків або тих, хто займається її вихованням. Вона не звикла приймати самостійні рішення, бачить опору в оточуючих її людях.

Терапевтична казка «Казка про кошеня, або Чого мені хвилюватися?»

(Джерело казки: збірник Хухлаєва О.В., Хухлаєв О.Е. «Лабіринт душі. Терапевтичні казки»)

Мета: подолання страху зробити що-небудь неправильно, боязні школи, помилок, оцінок. Загальна боязкість.

Зміст

Жив-був в одному казковому місті маленьке Кошеня. У нього були мама і тато, а ще воно ходило в школу. Так-так, навіть в казковому місті маленькі кошенята теж ходять в школу.

Але наше Кошеня не любило ходити в школу. Воно завжди вередувало, коли збиралося туди вранці. Потім воно довго турбувалося, поки їхало до школи в автобусі. Далі – більше: майже всі уроки Кошеня мало не плакало від страху, ховаючись за книжкою, щоб його ненароком не помітив вчитель ... Назад додому воно пробиралося по дворах, не чекаючи своїх друзів.

Мама Кошеняти дуже засмучувалася, коли дізнавалася про це. І одного

разу, укладаючи синочка спати, мама-кішка підіткнула йому ковдру тепліше, погладила по шерстці і запитала:

«Малюк, я бачу, ти не хочеш ходити в школу? Чому? »

- «Я весь час боюся, мама, - зізналося кошеня, - боюся їхати в автобусі, боюся сидіти на уроці і боюся йти по вулиці зі звірятами з нашого класу».

«Чого тут боятися?» – здивувалася мама.

- Ах, мама ти нічого не розумієш. Я весь час хвилююся, що я що-небудь зроблю не так: в автобусі я боюся, що на повороті впаду на підлогу, і всі будуть сміятися. У школі я боюся, що неправильно відповім і вчителька поставить мені двійку. А на вулиці я боюся, що всі звірята почнуть бігати наввипередки або кидати шишки - хто далі, і раптом у мене не вийде і ніхто не буде зі мною дружити? » – сказало Кошеня і мало не розплакалося – так йому стало себе шкода.

- Ну гаразд, не горюй, малюк, - ласкаво сказала мама-кошка. – Я тобі допоможу. Але це завтра, а зараз пора спати.

Зраділо Кошеня і заснуло задоволене. А мама задумалася: «Чим же допомогти моєму малюку?» Думала-думала і придумала.

На ранок мама дала Кошеняті коробочку з льодяниками і сказала так: «Це не прості цукерки, а чарівні. Як тільки почнеш боятися щось зробити не так, дістань одну цукерку, з'їж і скажи три рази чарівні слова: Чого мені хвилюватися? – і все пройде ».

Увечері Кошеня прибігло зі школи радісне і закричало: «Ура! Матусю, я сьогодні нічого не боявся, і в школі отримав п'ятірку, і прибіг швидше за всіх! Які чудові чарівні цукерки!» Мама-кішка посміхнулася і сказала: «Малюче, я хочу розкрити тобі одну таємницю. Справа в тому, що я дала тобі не чарівні, а звичайнісінькі цукерки ».-« Як звичайні? - не повірило кошеня.- А чому ж я не боявся, чому п'ятірку отримав і прибіг швидше за всіх? Ти мене, напевно, обманюєш? ».-« Не обманюю, - сказала мама. - Я насправді поклала в коробочку звичайнісінькі льодяники. А раз вони не чарівні, то допомогти тобі вони ніяк не могли. Значить, ти сам собі допоміг. Ти повірив в свої сили і переміг страх. Значить, ти прогнав його назавжди, мій маленький герой ».

Як чудово, що я більше не буду турбуватися! - закричало кошеня.- Це чудово, що я переміг свій страх сам! Я, напевно, зараз навіть сам би засміявся, якби гепнувся на підлогу. Це ж зовсім не так прикро. Ану! - сказало Кошеня і негайно гепнулося на підлогу, розтягнувшись на зразок морської зірочки.- Ха-ха! Як смішно! Це швидше весело, ніж прикро. Мабуть, потрібно спробувати ще отримати двійку.

- Ну-ну, що ще за фокуси? - захвилювалася мама-кішка.- Навіщо тобі двійка! Перестань, будь ласка, бешкетувати.

- Ну що ти, мама, про двійку це я пожартував, просто пожартував. А якщо ти починаєш за мене турбуватися - з'їж цукерку і скажи три рази «Чого мені хвилюватися?» і все пройде. Перевірений спосіб!

Питання для обговорення

Чому Кошеня не хотіло ходити в школу?

Чого і чому воно боялося?
Чим чарівні слова допомогли Кошеняті?
Вигадай сам нові, більш сильні чарівні слова.

Вправа з МАК «Особливий корабель»

Подивіться на метафоричну карту, яка перед вами і розкажіть історію про цю карту.

(Якщо у вас є метафоричні асоціативні карти, то витягніть з колоди одну карту в закриті і задайте запитання наведені нище.)

Навідні запитання:

1. Що ви бачите на карті?
  2. Що робить цей корабель унікальним?
  3. Яка основна діяльність цього корабля?
  4. Що робить його щасливим?
  5. Що робить його нещасним?
  6. Коли він відчуває себе і важливим і потрібним?
  7. Що зміниться в житті корабля, якщо він розкриє свій внутрішній потенціал?
  8. Що з того, що ви розповіли про корабель - є про вас?
- Напишіть казку «Мій особливий корабель».

Казка «Для тих, хто не хоче прибирати іграшки»

Жила-була на світі маленька дівчинка Іринка. Всі її дуже любили: мама, тато, бабусі, дідусі, тітка і її двоюрідні братики. А Іринка, як і всі маленькі діти, найбільше любила гратися іграшками. Їх у неї було дуже багато: м'ячики, ляльки, коляски, посуд, кубики, м'які білочки і зайчики, собачки і ведмедики, кішечки і конячки. А ще багато книжок, альбом для малювання, конструктор, пазли і навіть машинки. Іринка готова була гратися хоч цілий день.

Спочатку ляльки збиралися всі разом, їли полуничне варення і пили какао. Потім вони в ошатних сукнях відправлялися в кареті на бал. Потім з кубиків виростало чудо-місто зі всілякими атракціонами, гойдалками, каруселями, і ляльки із задоволенням відправлялися в цей парк розваг. В іншому кутку кімнати з'являвся величезний зоопарк, де жили всі іграшкові звірі. І якщо раптом хтось занедужував, з конструктора тут же будувалася чарівна лікарня, в якій працювали тільки добрі лікарі, лікували лише цукерками, і нікому ніколи не було боляче.

Потім на дитячому столику збиралися химерні пазли. І, нарешті, приходила черга олівцям, фломастерам або фарбам. На білосніжному аркуші паперу розквітала чарівна квітка, малювалося чудове місто або як за помахом чарівної палички з'являвся інший чудо-малюнок, який потім прикрашав стіни дитячої кімнати.

Гра для Іринки була всім, в цьому світі вона жила. Ось тільки прибирати іграшки на місце вона зовсім не бажала. Через це вона часто сварилася з мамою і татом, але вони її сильно любили і не хотіли карати.

І якось увечері, коли прийшла пора наводити порядок, мама зробила таємничий вигляд і сказала: «Іринка, я хочу повідати тобі таємницю – на світі живе Фея Неслухняності. Вона з'являється тільки вночі, коли всі маленькі дівчатка вже сплять і бачать сни. Вона залітає через вікно в їх кімнати і дивиться, який там у них порядок. Якщо все чисто, вона відлітає до інших дітей, але якщо раптом бачить неприбрані іграшки, то зачаровує їх. Іграшки стають такими маленькими, що можуть пролізти крізь віконну раму, і Фея забирає будь-які три в свою Країну Неслухняності! У цій країні іграшки дуже сумують за своєю господинею і просяться додому. Але Фея-чарівниця нікуди їх не відпускає!» Іринка дуже уважно слухала, але не повірила мамі і пішла спати, так і не прибравши у своїй кімнаті.

На наступний ранок, вмившись і поснідавши, Іринка пішла до своїх вірних друзів – іграшок. Як зазвичай ляльки-модниці зібралися для веселої бесіди. Ось тільки лялька Агнет все ніяк не хотіла знаходитись. Іринка її пошукала в коробці з іграшками, на своїй полиці для книг, під столом, під ліжком. Вона заглянула навіть у ванну і на кухню, але улюбленої Агнет ніде не було! Іринка побігла до мами запитати, чи не бачила вона ляльку, але мама лише розвела руками.

Пошуки ляльки набридли дівчинці, і вона стала гратися з іншими іграшками. Пупси пішли в дитячий садок, машинки влаштували змагання, з конструктора виріс чудо-ліс, кошеня з цуценям забралися на гірку з кубиків, а плюшевий ведмедик вирішив піти в гості до пухнастого зайця. Мишко вже дійшов до стільчика, де вчора залишився сидіти пухнастий заєць, але там було порожньо. Мишко удвох з Іринкою заглянули під стілець, подивилися на ліжку, але ніде його не знайшли. Знову пропажа! Куди міг подітися її заєць, якщо вона його залишала на стільці? Або на ліжку? А може, він і зовсім залишився валятися на підлозі?

У задумі Іринка сіла за свій столик і тут її погляд випадково впав на альбом для малювання. Щоб відволіктися від сумних думок, вона вирішила помалювати – дістала чистий листочок, намалювала жовтим фломастером сонечко. Хмарки на небі повинні були бути синіми, ось тільки цей фломастер писав погано – все тому, що Іринка забувала надягати на нього ковпачок. Але ж були ще олівці! Небо можна намалювати і ними. Дівчинка почала їх шукати. Подивилася скрізь – немає олівців і все. Тут вже зовсім перехотілося їй і гратися, і малювати.

Іринка була хоч і маленька, але до трьох порахувати могла. Пропало рівно три речі – саме стільки, скільки могла забрати фея в свою Країну Неслухняності! Зі сльозами прибігла вона до мами, адже дуже шкода було їй свої іграшки. Як же вони там без неї?! І тоді мама відкрила ще одну таємницю: «Фея хоч і могутня чаклунка, але всі її чари розсіюються тоді, коли всі іграшки будуть ночувати на своїх місцях і в кімнаті буде порядок».

І в той самий вечір Іринка сама без допомоги мами навела порядок у своїй кімнаті. Кубики і конструктор були акуратно прибрані усвої коробки, ляльки спали в ліжечках, книжки рівно розставлені на полиці, навіть м'ячики і всі звірі

були розкладені по місцях. А вночі дівчинці приснився сон. У ньому вона бачила свої вкрадені феєю іграшки. Вони жили тепер в Країні Неслухняності, плакали без неї і просилися назад додому. Сама Іринка перетворилася на добру чарівницю, яка знайшла фею і пообіцяла їй, що вона зробить все, щоб повернути свої речі назад.

Тепер дівчинка вирішила завжди наводити порядок у своїй кімнаті і навіть допомагати мамі і татові, бути слухняною і хорошою донькою. На ранок, як тільки прокинулася, Іринка побігла до вікна, подивитися, чи повернулися через віконну раму зниклі іграшки. І як же вона зраділа, коли побачила там ляльку Агнет, пухнастого зайця і коробку з олівцями. Вона обняла їх усіх разом і побігла розповідати мамі, як вона, маленька дівчинка, змогла перемогти злу Фею Неслухняності і повернути назад своїх друзів. З тих пір Іринка ніколи не лягає спати, не прибравши у своїй кімнаті, і мама їй зовсім не допомагає, ну може тільки трішки.

Казка «Як кенгуруня стало самотійним»

Вік: 2-5 років

Спрямованість: Страх розлучатися з мамою, переживання, тривога, пов'язані з самотністю.

Жила-була велика мама-Кенгуру. І одного разу вона стала найщасливішою Кенгуру на світі, бо в неї народилося маленьке Кенгуреня. Спочатку Кенгуреня було дуже слабеньким, і мама носила його в своїй сумочці на животі. Там, у цій маминої сумочці, йому було дуже затишно і зовсім не страшно. Коли Кенгуреня хотіло пити, мама поїла його смачним молоком, а коли хотіло поїсти, мама-Кенгуру годувала його кашкою з ложечки. Потім Кенгуреня засинало, і мама могла в цей час прибирати або готувати їжу.

Але іноді маленьке Кенгурен прокидалося і не бачило поруч мами. Тоді воно починало дуже голосно плакати і кричати до тих пір, поки мама не приходила до нього і не клала його знову в свою сумочку. Одного разу, коли Кенгуреня знову заплакало, мама спробувала покласти його в свою сумочку, але в сумочці виявилось дуже тісно і ніжки його не вмещалися. Кенгуреня злякалося і заплакало ще дужче: воно дуже боялося, що тепер мама піде і залишить його одного. Тоді Кенгуреня щосили підібгало коліна і пролізло в сумочку.

Увечері вони з мамою пішли в гості. В гостях були ще діти, вони грали і веселилися, кликали Кенгуреня до себе, але воно боялося йти від мами і тому, хоча йому і хотілося піти погратися з усіма, воно все-таки просиділо весь час у маминій сумочці. Весь вечір до них з мамою підходили дорослі дяді і тьоті і запитували, чому таке велик Кенгуреня боїться залишити маму і піти гратися з іншими дітками. Тоді Кенгуреня зовсім злякався і сховався в сумочку так, що навіть голови не було видно.

День за днем в маминій сумочці ставало все тісніше і незручніше. Кенгуреняті дуже хотілося побігати по зеленій галявинці біля будинку,

побудувати пасочки з піску, погратися з сусідськими дітками, але так страшно було йти від мами, тому велика мама-Кенгуру не могла його залишити і сиділа з ним весь час.

Одного ранку мама-Кенгуру пішла в магазин. Кенгуреня прокинулося, побачило, що воно одне, і заплакало. Так воно плакало і плакало, а мама все не приходила.

Раптом у вікно Кенгуреня побачив сусідських хлопчиків, які грали в квача. Вони бігали, наздоганяли один одного і сміялися. Їм було дуже весело. Кенгуреня перестало плакати і вирішило, що він теж зможе сам, без мами вмитися, одягтися і піти до хлопчиків. Так він і зробив. Діти з радістю прийняли його до себе в гру, і він бігав і стрибав разом з усіма. А незабаром прийшла мама і похвалила його, що він такий сміливий і самостійний.

Тепер мама може щоранку ходити на роботу і в магазин – адже Кенгуреня вже зовсім не боїться залишатися одне, без мами. Воно знає, що вдень мама повинна бути на роботі, а ввечері вона обов'язково прийде додому, до свого улюбленого Кенгуреняти.

Запитання для обговорення:

- Чого боялося Кенгуреня?
- Ти боявся того ж?
- Чому тепер Кенгуреня не боїться залишитися один, без мами?

**Відеоматеріали для
використання в роботі практичного психолога, щодо формування
інклюзивної свідомості:**

1. Мультфільм «**Про Діму**» розповідає про зустріч дівчинки Світлани і хлопчика, не схожого на її друзів. Діма погано ходить і майже не говорить, але цікавість Світлани і добрі поради її мами стають початком справжньої дружби. Світлана має зрозуміти, що знайомству і грі діагнози не перешкода, і можна ділити радість спілкування з тими, хто від тебе відрізняється.

Джерело: канал YouTube// режим доступу:

<https://www.youtube.com/watch?v=Nx4iFNfjqN0>

2. Мультфільм «**Скарлетт**». У центрі сюжету дівчинка на ім'я Скарлетт, якій діагностували саркому Юінга (рак кісток). Щоб врятувати їй життя, лікарям довелося ампутувати гомілку, і тепер Скарлетт змушена носити протез. Через це вона відчуває себе непотрібною і самотньою, а ще вона не може танцювати. Але одного разу мама, яка вірить в свою дочку, знову одягає на Скарлетт бальне плаття і малятко перевтілюється. Вона стає тією веселою дівчиною, з якою цікаво дружити і грати.

Джерело: канал YouTube// режим доступу:

<https://www.youtube.com/watch?v=t-zrMVIJmP4>

3. Мультфільм «**Мотузки**». Цей 11-хвилинний фільм іспанського мультиплікатора Педро Соліса в 2016 році удостоївся премії Гойя. Соліс присвятив його своїм дітям - дочці Алехандрі й синові Ніколасу. Ви побачите, наскільки сильно і на краще змінилося життя дівчинки Марії, коли вона познайомилася з особливим хлопчиком, у якого діагностували ДЦП.

Джерело: канал YouTube// режим доступу:

<https://www.youtube.com/watch?v=rajnbzd27PM>

4. Мультфільм «**Подарунок**». Зворушлива історія про дружбу, об'єднану спільним болем. За 4 хвилини ви зміните ставлення не тільки до свого життя, а й навчитеся розуміти чуже, особливе.

Джерело: канал YouTube// режим доступу:

<https://www.youtube.com/watch?v=eKyL9vwZ2xo>

5. Короткометражка «**Акуратна історія**». У 2014 році російський фонд «Діти БЕЛА» до Дня рідкісних захворювань випустив короткометражку про хлопчика Микиту, який готується йти в школу, але через свою тендітну шкіру стикається з цілою низкою проблем. Автори прагнули, щоб ця історія, подана в такий доступній для дітей формі, надала «особливим» дітям впевненості в собі, і допомогла суспільству зрозуміти їхні проблеми і допомогти в адаптації.

Джерело: канал YouTube// режим доступу:

<https://www.youtube.com/watch?v=mFN4pLhxPWA>

6. «**Мій братик з Місяця**». Автором цього мультфільму є француз Фредерік Филибер. Його син - аутист, і саме він надихнув Фредеріка на створення короткометражної стрічки, в якій оповідачем виступає сестра

особливого хлопчика. Вона розповідає про його життя і про те, яким він бачить навколишній світ. Він ніби не бачить і не чує мене, він дивиться в небо ... Якби я була чарівницею, я б зачарувала його, щоб йому більше подобалося бути з нами, ніж на Місяці. Сестра придумала особливу мову, щоб спілкуватися з братом-аутистом і запевняє всіх, що з ним все в порядку, просто він з Місяця.

Джерело: канал YouTube// режим доступу:

<https://www.youtube.com/watch?v=yG14uAtVN10>

7. Короткометражка **«Відбуваються дивовижні речі»**. Цей мультфільм створений, щоб розповісти про аутизм якомога більшій кількості людей, щоб стимулювати розуміння і терпимість серед дітей і майбутніх поколінь.

Джерело: канал YouTube// режим доступу:

<https://www.youtube.com/watch?v=Usswy1kusfM>

8. **«Поза зором»**. Мультфільм, створений в стилі аніме, показує, що відчувають незрячі люди. У короткометражці навмисно посилений звук з метою продемонструвати той факт, що незрячі люди чують набагато чіткіше, ніж зрячі. А ще діти дізнаються про помічників особливих людей - чарівну паличку і собаку-поводиря. Джерело: канал YouTube// режим доступу:

<https://www.youtube.com/watch?v=BbafmZ5MX-4>

9. **«Маленька каструлька Анатолія»**. Французькі мультиплікатори створили короткометражку, яка за допомогою метафори - каструльки - допоможе навіть найменшим зрозуміти, хто такі люди з особливими потребами, та чому бути особливим – нормально. Джерело: канал YouTube//

режим доступу: <https://www.youtube.com/watch?v=objjK5oO9-Y>

10. **«Ех-Е.Т.»** Мультфільм показує батькам вплив загальної думки та оточення на відносини з дитиною, яка не підходить під загальноприйняті критерії. Діти, народжені на Землі, можуть здаватись, що прилетіли з іншої планети, де їм не змогли допомогти. А саме серед нас вони можуть знайти своє місце. У людей достатньо ресурсів виростити та виховати особливих дітей. Використовуючи даний відеоматеріал, слід врахувати неоднозначність його завершення.

Джерело: канал YouTube// режим доступу:

https://www.youtube.com/watch?v=A8BcnXmOl_s

11. **«Тамара»**. Сумна короткометражна анімаційна картина про дівчинку, яка любить грати і танцювати. Але не все так просто, як здається на перший погляд...

Джерело: канал YouTube// режим доступу:

<https://www.youtube.com/watch?v=6eQllI3C4WI>

12. **«Мультфільм про всіх на світі»**. Цей чудовий мультфільм навчить дружити, бути терплячими, толерантними один до одного, сприймати один одного такими якими ми є. В мультфільмі на прикладі кішок показано, що кожен в цьому світі має своє значення, свою роль.

Джерело: канал YouTube//режим доступу:

<https://www.youtube.com/watch?v=tqy9yMiLkQs>

13. **Мультфільм про толерантність**. Демонструє сприйняття

«інакшості» та індивідуальність кожної особистості.

Джерело: канал YouTube// режим доступу:

<https://www.youtube.com/watch?v=E-EW2DzswH8>

14. **«Уроки тітоньки сови. Не треба ображати друзів».** Серія мультфільмів українською мовою різної тематики, які можна використовувати при формуванні толерантності.

Джерело: канал YouTube//режим доступу:

<https://www.youtube.com/watch?v=sIe-QK83RYQ>

15. **Мультфільм «Червона жаба».** Головним героєм цієї історії стає жабеня, але непросте, а незвичайного червоного кольору. Не дарма природа зробила його побратимів зеленими. Адже так вони не кидаються в очі своїх місцях проживання тим, хто хоче їх з'їсти, тому що їх складно помітити в траві або болотяних заростях. А ось червоного жабеня видно здалеку. Як же він справляється з бідами, які постійно з ним відбуваються?

Джерело: канал YouTube// режим доступу:

<https://www.youtube.com/watch?v=0aQScAabfvc>

16. **«Жив собі чорний кіт».** Цікавий український мультик про те, як людські забобони псують життя чорному котику.

Джерело: канал YouTube// режим доступу:

<https://www.youtube.com/watch?v=Vs2w844QDvc>

17. **Мультфільм «Про пташок».** Залякувати людей – не круто, і цей мультик доводить це досить влучно. Джерело: канал YouTube// режим доступу:<https://www.youtube.com/watch?v=AxtWIK6EO5Y>

18. **«Перше Різдво»** – це історія, розказана в красивій анімації, в якій лісові персонажі поширюють інформацію. Ми слідкуємо за Генріхом Іжаком, коли він починає в новій школі. Його шипи заважають йому вписатися, але, на щастя, у нього є друг Білка, який доглядає за ним.

Джерело: канал YouTube// режим доступу:

<https://www.youtube.com/watch?v=CRJY6sX4Sk>

19. **Мультфільм «Курка, яка несла всяку всячину».** Історія про дивну курку, що мріяла про курчат, а несла всяку всячину... Джерело: канал

YouTube// режим

доступу:<https://www.youtube.com/watch?v=igm6wzMRWXQ>

Навчально-методичне видання

Людмила Магдисюк

Методичні рекомендації до курсу
«Психотехнології в роботі з дітьми та дорослими»

Друкується в авторській редакції

Формат 60x84 ¹/₁₆. Обсяг 1,86 ум. друк. арк., 1,56 обл.-вид. арк.
Наклад 100 пр. Зам. 15. Виготовлювач – Вежа-Друк
(м. Луцьк, вул. Шопена, 12, тел. (0332) 29-90-65).
Свідоцтво Держ. комітету телебачення та радіомовлення України
ДК № 4607 від 30.08.2013 р.